

Forebygging av rusmisbruk blant narkomane

Vitenskapelig essay

BACHELOROPPGAVE (OPPG300)

Politihøgskolen

2014

Kand.nr: 378

Antall ord: 5576

Innhold

Innledning.....	2
Avgrensning.....	2
Fortellingen	2
Starten på refleksjon.....	3
Min opplevelse av å anmelde	4
Hvordan forebygger politiet i dag	5
Hvordan politiet kan forebygge.....	7
Forebyggende modeller.....	9
Rollekonflikt.....	10
Yrkesetisk perspektiv	11
Til slutt	13
Skriveprosessen	13
Litteraturliste	15
Selvvalgt pensum	15

Innledning

Temaet for denne oppgaven er hovedsakelig forebygging av rusmisbruk blant narkomane, men forebygging av sosiale problemer i denne gruppen henger tett sammen med dette. Jeg vil presentere et oppdrag jeg var med på i praksisåret som satte i gang en tankeprosess rundt politiets arbeid med narkomane. Jeg vil bruke disse refleksjonene, sammen med teori om emnet, til å drøfte det å anmelde narkomane for bruk og besittelse. Deretter drøfte hvordan politiet kan utvikle dette arbeidet ved i større grad å tilrettelegge for behandling av rusmisbruk som reaksjon på lovbrudd. Videre vil jeg se både det nåværende arbeidet og metoden jeg foreslår opp imot rollekonflikt og to begreper fra yrkesetikken. Forforståelsen min er at jeg tror denne metoden vil forebygge rusmisbruk og sosiale problemer blant narkomane bedre enn det arbeidet vi gjør i dag.

Grunnen til at jeg ønsket å jobbe med dette var at det er et tema jeg er opptatt av, og følelsen av at politiet ikke utnyttet sitt potensiale som en instans med stort innblikk i livssituasjonen til de vi kommer i kontakt med. Valget av vitenskapelig essay som metode knytter seg til muligheten det gir til å bruke personlige erfaringer og refleksjoner til drøfte den teorien jeg trekker inn i temaet. Det gjør at den som leser oppgaven vil forstå argumentene mine i den konteksten jeg ønsker.

Avgrensning

Jeg har valgt å fokusere på personorientert forebygging, da det er dette arbeidet jeg ser mest aktuelt, og kommer også inn på det lokalorienterte forebyggingen fordi det henger sammen med i hvilken grad man vil lykkes under den personorienterte. Derfor tar jeg ikke for meg situasjonell forebygging, problemorientert politiarbeid og kunnskapsbasert politiarbeid.

I sammenheng med dette temaet ville det vært naturlig å diskutere legalisering og avkriminalisering av narkotika, men dette går utenfor oppgavens rammer. Jeg kommer heller ikke til å drøfte helseeffektene ved bruk av narkotika. Jeg har valgt å ikke snakke om arbeid med alkoholikere, selv om denne gruppen ofte sammenlignes med narkomane, fordi dette misbruket ikke er straffbart. Når jeg snakker om rusmidler og rusmisbrukere sikter jeg derfor kun til det narkotikarelaterte.

Fortellingen

Jeg er politihøgskolestudent, og har ett år på skolebenken bak meg. Jeg har nå vært et drøyt halvår i praksis på et middels stort lensmannskontor på Østlandet. Jeg føler at jeg har vært med på mye, og mestrer det meste politifaglige. På kontoret etterforsker jeg mine egne saker,

og jeg føler både veileder og kolleger anser meg som en god student. Nå har vi akkurat startet en kveldsvakt, og vårlufta kjennes god etter en kald vinter. Vi setter oss i bilen og kjører rundt i sentrum. Etter en stund kjører vi, som vi ofte gjør, innom togstasjonen på stedet. I tilknytning til stasjonen er det nemlig et venterom, hvor det ofte sitter alkoholikere og narkomane. Venterommet er et slags samlingssted for disse, hvor de nyter giften sin, som noen av dem kaller det. Men venterommet er forbeholdt de som venter på toget, så de blir ofte vist bort fra stedet.

Vi titter inn, og i dag er det Ola og Kari som har slått seg til ro her (navnene er fiktive). Det er et slitent par i 30-åra, tydelig preget av et liv med rus. De er selvfølgelig kjent for kollegaen min fra før så vi begynner å prate med dem, jeg med Kari og min kollega med Ola. Kollegaen min har lagt merke til at det lå brukte kanyler under benken der de satt, og han ber meg ta en test i tegn og symptom på Kari, mens han tar på Ola.

Ola blir med en gang forbannet. Han nekter for å ha tatt rusmidler, og skjeller ut kollegaen min, han er på grensen til truende. Vi får etter hvert roet han ned noe, så vi får gjennomført testene. Kari bedyrer at hun ikke har tatt noe annet enn alkohol denne dagen. Hun er veldig nervøs, men virker også litt resignert. Begge to slår positivt ut på våre tester, på en slik måte som ikke samsvarer med kun alkoholrus. Vi tar et kort avhør av de, hvor de nekter for å ha tatt noe, så vi avgjør derfor at vi må ta de med videre til legevakta i distriktet for å ta blodprøve av dem.

Humøret til Ola snur igjen, og han blir forbannet. Han blir motvillig med i bilen og vi kommer oss til legevakta. Uten spor av samarbeidsvilje får sykepleieren tatt blodprøven av han og Kari. Kari har vært oppgitt og nedfor hele tiden. Men når blodprøvene er tatt snur humøret til Ola, og det virker som om han har glemt hvorfor han var forbannet. Han er blid og virker forståelsesfull overfor hvorfor vi må gjøre jobben vår. Vi sier at vi kan kjøre de hjem, noe vi vanligvis ikke gjør. Å la dem gå tilbake til stasjonen for å ta toget hjem utgjør en fare for at de kommer til å bli værende på venterommet igjen. De blir veldig fornøyde, takker pent for skyssen og sier ha det bra som om det skulle vært to venner når vi slipper dem av.

Tilbake på kontoret blir anmeldelse skrevet, og lagt på vent inntil prøveresultatene foreligger. Jobben vår i denne saken er nå over.

Starten på refleksjon

Jeg brukte prosessloggen aktivt i praksisåret, og denne opplevelsen ble også innført der.

Måten Ola reagerte på hadde fått meg til å lure på om han aldri hadde blitt anmeldt for bruk

av narkotika før. Da vi tok dem med til blodprøvetaking hadde jeg en smått ubehagelig følelse av at vi gjorde situasjonen verre for to allerede svakerestilte personer, men jeg følte ikke at det var noe alternativ. Bruk og besittelse av narkotika er underlagt ubetinget offentlig påtale.

Dette, sammen med hvordan humøret hans plutselig forandret seg, gjorde at jeg fortsatte å tenke over oppdraget i ettertid. Hva gikk gjennom hodene deres da de så to uniformer komme inn døra til venterommet? Og hva tenker de om å gjennomføre de samme avhørene og testene de sikkert har gjort et titalls ganger før? «La meg være i fred», tenker jeg meg.

Jeg følte at vi hadde for mye fokus på at et straffbart forhold foreligger, og ikke på hvordan vi der og da kan forhindre at det skjer igjen.

Det som begynte som sympati overfor de to, utviklet seg til refleksjon over politiets rolle. Er det etisk riktig å anmelde noen for noe som i utgangspunktet er et problem som rammer dem selv? Samtidig begynte jeg å lure på om min opplevelse av hva vi gjorde i denne saken ville bli ansett negativt med tanke på mine evner som håndhever av loven. Jeg prøvde å fokusere på hvordan selve jobben blir gjort, hvilke muligheter som ligger i eksisterende lovgivning, og ikke begi meg ut i legaliseringsdebatten. Disse tankene kulminerte i et spørsmål; hvordan kan politiet forebygge rusmisbruk blant narkomane bedre enn vi gjør i dag?

Min opplevelse av å anmelde

Mitt inntrykk er at av en del kolleger blir narkotika sett på som et alvorlig problem, tilsynelatende uten noen særlig nyansering. Av og til fikk jeg assosiasjoner til moralsk panikk da det ble diskutert på lensmannskontoret. Alt som har med narkotika å gjøre er galt, og et tegn på at man tar avstand fra det lovlydige samfunn. I tillegg er det knyttet et slags urgammelt jaktinstinkt til å finne selv små brukerdoser. Et funn av narkotika er stempelen på en godt gjennomført jobb, og forsvaret av at det prioriteres så sterkt er at narkotika er skadelig. Men da kan det være greit å minne seg selv på hvem det er skadelig for. Fekjær (2004, s. 188) sammenligner forebyggingen av narkotikamisbruk med forebyggingen av alkoholmisbruk. Der man har valgt å nyansere risikoen ved alkohol, har man gjort det motsatte ved narkotika i troen på at det er mest effektivt. Men Fekjær mener at dette virker mot sin hensikt, da brukerne heller vil bruke egne erfaringer i risikovurderingen ved en slik strategi fra myndighetenes side.

Narkotikamisbrukere har for lengst blitt stemplet som avvikere. Narkotikalovbrudd er et lovbrudd som blir definert som kriminalitet, i motsetning til de fleste forseelser, f.eks. i vegtrafikkloven hvor strafferammen er bøter eller fengsel inntil ett år. Strafferammen for bruk

og besittelse etter legemiddeloven er bøter eller fengsel inntil seks måneder. Ragnar Hauge (2007, s. 376) viser til Becker (1963) når han skal forklare målet med å stemple noen som avvikere. Han skriver at stemplingen av atferd som avvik er for å rettferdiggjøre kampen mot den.

Jeg opplever at mange ønsker å ha narkomane ut av synsfeltet, blant annet næringsdrivende, i nærheten av sine butikker og restauranter, da de mener det er uheldig for forretningene. Kundene trekker seg unna. Andre opplever rusmisbrukerne som en forstyrrelse i seg selv. Jeg har selv problemer med å luke ut disse tankene når vi står ovenfor en person som ikke umiddelbart framstår som et åpenbart sørgelig offer for misbruket sitt.

Jeg kan oppleve at jeg blir litt brydd hvis jeg ser en narkoman på bussen, tydelig ruset, da han er sløv i blikket og har ustø gange. Klærne er slitne, og man lukter at det er en stund siden forrige dusj. De skiller seg ut fra A4-menneskene som man ellers treffer på. Jeg har ingen venner som er narkomane, og føler ingen relasjon til dem. Vi har lært på skolen at mange som havner på skråplanet gjør det fordi de har andre, dypereleggende problemer, men det er ikke det man tenker umiddelbart når man ser en på bussen. Er det slik alle tenker, og blir det da slik at samfunnet forventer at politiet skal rydde opp i bybildet?

Det er ofte stoffet som får skylda for at mange narkomane sliter. Poenget med rusmisbruk er at det ikke bare er et problem i seg selv. Misbruk er ofte et symptom på at det foreligger andre problemer (Fekjær, 2004, s. 80-81). En utbredt oppfatning er at man blir fanget i misbruket gjennom fysisk avhengighet. Men som Fekjær (2004, s. 193) skriver kan ikke fysisk avhengighet forklare hvorfor en person ruser seg igjen, etter at de fysiske plagene etter en stund uten rus har gitt seg. Det som kan være forklaringen på hvorfor narkomane må ha mer enn bare avrusning til abstinensene har gitt seg for å klare å slutte er årsakene til at de startet med narkotika til å begynne med. Disse årsakene kan politiet bidra til å gjøre noe med ved å forsøke å påvirke hvilke reaksjoner som blir gitt for bruk og besittelse av narkotika.

Hvordan forebygger politiet i dag

Opplevelsen med Ola og Kari fikk meg til å tenke. Hvordan forebygger politiet rusmisbruk blant narkomane? Når temaet er forebygging er fokuset som regel rettet mot ungdom, enten mot en generell gruppe, eller mot konkrete personer når noen blir tatt for rus. Men hva med de narkomane som faller utenfor denne gruppen, der bekymringssamtaler, ruskontrakter og oppfølgingsteam ikke lenger er aktuelt. Er det bare straff igjen?

For misbrukeren er straffen tenkt å være individualpreventiv, det vil si at han avskrekkes fra å ruse seg igjen (Kippe & Seiersten, 2004, s. 26). De andre måtene straffen er tenkt å virke, som allmennpreventivt, moralskapende og vanedannende, er rettet mot befolkningen generelt (s. 27). Kan det være at politiet også kun fokuserer på den avskrekkende effekten straff har på bruken av narkotika, når vi ikke gjør noe mer overfor dem enn å skrive anmeldelse?

I tillegg bruker Cecilie Høigård (2002, gjengitt i Nafstad, 2011, s. 33) betegnelsen gatestraff for å beskrive den kontrollen politiet gjør overfor misbrukere ute i det offentlige rom. Det dreier seg om det at de ofte blir stanset, og ransaket. Dette mener hun er ment å skape et slikt ubehag at man vil slutte å ruse seg, eller at de skal slutte å oppholde seg på offentlige steder.

Som med Ola og Kari, opplever narkomane gang på gang å bli anmeldt, noe som ikke er så rart, siden det de gjør er straffbart. Nafstad (2011, s. 38) kaller narkomane for «de kriminelle kroppene». Det hun legger i det er at et langt liv med narkotika merker kroppen for livet. Videre at de er hyppige brukere av det offentlige rom. Når man er så synlig som narkoman, og som regel er påvirket, fører det til at man ofte blir utsatt for kontroll.

Nafstad (2011, s. 31) problematiserer dette i forhold til diskrimineringslovgivningen. De som regnes som funksjonshemmet på grunn av avhengigheten er beskyttet, men det gjelder ikke når man gjør noe straffbart. I praksis blir det slik at denne gruppen vil i stor grad kunne bli utestengt fra det offentlige rom gjennom bortvisninger, eller egeneksludering for å unngå ubehaget av slike kontroller (s.43). Politiet fungerer som dørvakter, som sørger for at kun de med riktig dresskode får være med på festen.

Riksadvokaten har uttalt at politiet ikke skal jage slitne narkomane for måltallenes skyld (Johnsrud & Vestreng, 2014). Det kommer ikke til å bli lett for betjentene på gata å skille ut de som da skal anmeldes. Fra de som bruker festdop, til ungdom som eksperimenterer, til rekreasjonsbrukere, til de som blir sett på som narkomane, fanget i misbruket. Hvor går grensen til sliten narkoman? Det gir også utfordringer med tanke på likhet for loven, og grobunn for forskjellsbehandling på grunn av ulike oppfatninger blant alle politibetjentene ute i etaten. Ønsket er uansett at de skal slutte å bruke stoff, så vi må gjøre *noe*. Men hva som gjøres kan da variere veldig.

Det er slik at misbrukerne selv må oppsøke hjelp for å komme seg ut av misbruket. For dem kan det virke som om det eneste politiet kan «hjelp» med er motivasjon i form av straffetruer, og å innskrenke bevegelsesfriheten. Det kan være flere årsaker til at politiet ikke prøver andre metoder for å hjelpe dem ut av misbruket. Har vi gitt opp å prøve? Tror vi at

straffen alene fungerer best? Eller vet vi rett og slett ikke hva annet vi kan gjøre, så vi gjør det vi kan best; å skrive anmeldelser? Det er vanskelig å si, og er nok et komplekst problem.

Jeg følte selv at jeg ikke kunne ha noen innvendinger i tilfellet fra fortellingen min, bortsett fra at det følte feil. Det var skjellig grunn til å mistenkte dem for bruk av narkotika, og da måtte jeg gjøre jobben min. Jeg lurte på hva som gikk gjennom tankene deres da vi kom inn i venterommet. Trolig ingen positive assosiasjoner. Og hva gikk gjennom mitt hode? «Å nei, nå må jeg gjøre jobben min igjen.»

Jeg tror at politiet trenger flere verktøy. Vi må se hvilke muligheter som finnes i lovgivningen, og se hva vi kan gjøre *for* de narkomane. Det er mer enn straff og gatestraff politiet kan benytte seg av i denne sammenheng. Men det krever at man tenker litt lenger enn det tradisjonelle straffesaksfeltet.

Hvordan politiet kan forebygge

Under studiet har jeg i sommerferiene jobbet ved Oslo fengsel, som har en egen avdeling for innsatte med rusproblemer, avdeling C, Stifinner'n. De innsatte søker selv inntak, og må begrunne motivasjonen sin. Soningen består av samtalegrupper, arbeid og aktiviteter, både innenfor og utenfor murene. Målet med å sone på denne avdelingen er at den innsatte etter endt soning skal videreføres til behandling i Tyrilistiftelsen, som behandler og følger opp rusmiddelavhengige. En del vil få muligheten til å sone deler av straffen på disse institusjonene, hvis de oppfyller vilkårene i Straffegjennomføringsloven (2001) § 12, f.eks. hvis det er nødvendig for å bedre personens evne til å fungere sosialt og lovlydig. I Tyrili møter de andre med rusproblemer, som er der helt frivillig.

Jeg har tenkt på at jeg kunne ha møtt Ola på Stifinner'n. Er det nødvendig at vi sender dem innom fengselet før de kan gå i behandling? Et åpenbart argument er at det ikke kun er rusen som er problemet, men at de begår annen kriminalitet i tillegg. Men en del av dette skyldes ruspåvirkning og en del for å skaffe penger til å kjøpe det, så det kan virke som om rusmidlene til syvende og sist er det som forsterker alle problemene for disse personene.

Kanskje veien gjennom avdelinger som Stifinner'n da er den som gir best resultater for personen på sikt. Gjør min sympati for de som står dårligere stilt i landet vårt at jeg ikke ser mulighetene som ligger i straffen? Stifinner'n er et eksempel på at straffen kan brukes til noe nyttig. Ved å gjennomgå denne prosessen økes mulighetene for å komme seg ut av livet med rus. Men for de aller fleste innsatte i norske fengsler blir ikke dette en realitet, fordi det ikke er nok slike plasser til å dekke behovet. Stifinner'n rommer bare 19 innsatte.

Da jeg begynte på PHS var min oppfatning at rusmidler, lovlige og ulovlige, er noe man tar for virkningene av stoffene. Alkohol drikker man for å bli full. Man blir mer avslappet, sosial, i bedre humør. Narkotika tas fordi det føles godt, og man blir enten avslappet og smerten lindret, eller oppstemt og utholdende, avhengig av hvilket stoff man tar. Ifølge Fekjær(2004) er dette derimot bare halve sannheten (s. 94). Rusmidlene har en sterk symbolsk betydning i sosiale sammenhenger, da den indikerer hva slags gruppe man tilhører og hvilken situasjon man befinner seg i. Det er viktig å ha i bakhodet når man skal rette det forebyggende arbeidet mot rusmisbruket.

Fekjær (2004, s. 97) sammenligner det med å spise russisk kaviar og å drikke champagne: «Mens stoffet plasseres fysisk i kroppen, plasseres de ledsagende assosiasjoner i hodet». For venninnegjengen som møtes et par ganger i året er vinen en selvsagt ingrediens, ikke bare fordi den gjør dem avslappet, men fordi hver og én av dem assosierer vinen med hygge og samvær, sterkt adskilt fra hverdag og arbeid. Det er det samme som gjelder for mange som bruker narkotiske stoffer. Fra ungdomsgjengen som tar det nettopp fordi det er ulovlig, i deres streben etter autonomi, til rekreasjonsbrukerne når fredagen endelig er her, til de slitne «misbrukerne» man helst vil unngå når man sitter på venterommet og venter på toget.

Det er altså ikke nødvendigvis rusen i seg selv som ønskes oppnådd, men å samles om noe felles. For at misbrukerne skal klare å slutte er det derfor sterke bånd som må brytes. For en del av de innsatte holder det ikke med én runde på Stifinner'n og Tyrili. De klarer ikke holde seg rusfrie, eller å unngå kriminalitet. Store deler av nettverket deres omfavner rusen som både symbol og ritual i fellesskapet. Jeg hadde aldri tenkt over dette da jeg var i praksis. Har politiet noe å bidra med på dette området? Å motivere til å ta slik avstand er en vanskelig oppgave, men det finnes andre områder hvor politiet er godt egnet for å bidra.

Jeg har tenkt på om politiet kunne fungert i enda større grad som et bindeledd mellom misbruker og rusbehandling enn vi gjør i dag. Både domstol og påtalemyndighet har mulighet til å betinge forelegg, og fengsels- og bøtedommene de avsier. Det settes da vilkår for at fullbyrdelse skal utstå, og hovedvilkåret er at personen ikke begår nye straffbare forhold (Kippe & Seiersten, 2004, s. 233). I tillegg kan det settes andre vilkår, som at personen gjennomgår kur for å motvirke misbruk av berusende og bedøvende midler, om nødvendig i institusjon (Straffeloven, 1902, § 53, nr. 3, bokstav D). Dette kan foregå som behandling ved institusjoner, slik som Tyrili sine.

For noen vil en straffedom i seg selv være nok til å holde dem fra å begå straffbare handlinger, selve soningen er ikke alltid nødvendig (Kippe & Seiersten, 2004, s. 232). Muligheten for å betinge dommen ivaretar da både behovet for å markere det straffbare, og at soning ikke er nødvendig. Ved å ha en mulig straff hengende over seg, har personen motivasjon for å jobbe med seg selv. Ulempen er hvis personen begikk handlingen fordi han regnet med at han ville slippe å sone. Straffen vil da miste hele sin betydning. Dette er avveininger alle kan gjøre før de gjør noe straffbart, også de narkomane når de begår annen kriminalitet. Politiet må derfor også gjøre etterforskningen grundig, for eventuelt å kunne avdekke slike baktanker.

I saken med venterommet på stasjonen falt det meg aldri inn å vurdere hva slags reaksjoner som kunne være aktuelle, og hvordan patruljen kunne påvirket utfallet av saken. Politiets arbeid skal ses som en del av en større helhet. Som det står i Politilovens (1995) § 1, 2. ledd: «Politiet skal gjennom forebyggende, håndhevende og hjelpende virksomhet være et ledd i samfunnets samlede innsats for å fremme og befeste borgernes rettssikkerhet, trygghet og alminnelige velferd for øvrig». Vi er altså en av flere instanser som er pålagt jobbe for at narkomane kan komme ut av misbruket, og da bør man gjøre det som gir nytte for personen og samfunnet, og minst kostnader.

I saker som jeg var i her kan politiet da skaffe slik informasjon som gjør at domstolen eller påtalemyndigheten kan vurdere om han egner seg for en slik betinget reaksjon med vilkår om rusbehandling. Etter at avhør er gjennomført, og det etterforskningsmessige er avklart, kan vi gå over på et mer personlig plan, og da er det viktig at vi er tydelig overfor personen på at temaet ikke lenger er straffesaken. Vi kan begynne med å forklare hva behandling er og grunnen til at vi vil snakke om det. Deretter forsøke å få fram forhold rundt misbrukets varighet, arbeidssituasjon, sosiale forhold, og eventuelt om han har noe erfaring med behandling. Alt dette må så dokumenteres så godt det lar seg gjøre og sendes sammen med saksdokumentene til påtalemyndigheten.

Forebyggende modeller

Denne måten å jobbe på kan kalles personorientert forebygging (Lie, 2011, s. 60). Det handler om å gjøre noe med de årsakene til problemene som ligger i individet. Men personorientert forebygging foregår aldri i et vakuum, det henger sammen med andre former for forebygging. Hvordan skal politiet gå fram for at rusmisbrukerne skal gi den nødvendige informasjonen for å legge til rette for alternative reaksjoner?

Her kommer det lokalorienterte politiarbeidet inn i bildet. Et nærpoliti skal skape trygghet i befolkningen, og gjøre de mer tilbøyelig til å ta kontakt med politiet der dette er naturlig. Med andre ord er stikkordet tillit. «Lokalorientert politiarbeid handler om å skape trygghet og forebygge kriminalitet gjennom å styrke samarbeidet mellom politi og publikum» (Lie, 2011, s. 183).

Lie (2011) skriver videre at når politiet skal sikre et nabolags interesser blir sjelden de som ikke anses som en del av fellesskapet tatt hensyn til (s. 203). De som ses som forstyrrelser av orden i offentlige rom må også innlemmes for å utnytte mulighetene som ligger i det lokalorienterte politiarbeidet.

Nærpolitiet kan utledes av Politirolleutvalgets grunnprinsipper for norsk politi, punkt nr. 4 og nr. 7 (Lie, 2011, s. 183). Politiet skal være desentralisert og integrert i lokalsamfunnet. Ved å øke politiets uformelle kontakt med disse miljøene gjennom oppsøkende arbeid i ordenstjenesten kan man gjøre det enklere for dem å ta kontakt med politiet når de trenger det (s. 192). Tilliten dette medfører kan gi oss en helt unik kontaktflate med rusmisbrukerne, da vi treffer dem ute i deres eget miljø. Dette kan utnyttes til å få et innblikk i livet deres som andre instanser ikke har mulighet til, og som er verdifullt med tanke på å kunne tilpasse reaksjoner til den enkelte person.

Denne måten å arbeide på kan også beskrives som proaktiv, som vil si målrettet forebyggende arbeid. Ut ifra kunnskap om miljøene kan politiet prioritere hvor og hvordan de bør gjennomføre det oppsøkende arbeidet. Men man kan også ha det forebyggende i fokus gjennom å være reaktiv, ved at man gjennom sanksjonen man gir et lovbrudd søker å forhindre at nye lovbrudd finner sted.. Riksadvokaten (gjengitt i Lie, 2011, s. 32) påpeker viktigheten av å kombinere det proaktive med det reaktive. I mitt tilfelle mener jeg at politiet må bruke både det reaktive i den enkelte straffesak, med et fokus som strekker seg utover det rent saksmessige. I tillegg bør vi benytte det proaktive ute i ordenstjeneste for å få bedre resultater når det blir en straffesak.

Rollekonflikt

Politiet skal være forsiktige med å innta rollen som sosialarbeider. Politiet har en av rollene i vårt samfunn, og må ikke ta over andres områder. Killengreen (siteret i Lie, 2011, s. 55) sier at politiet er gitt en viktig rolle som grensesetter som de aldri må gå ut av, men påpeker likevel at vi har en nøkkelrolle i samarbeidet med alle som forebygger i barne- og ungdomsmiljøene. Dette gjelder også for arbeidet med de voksne, men er å dykke inn i det mer personlige planet

ensbetydende med å gå ut av denne rollen? Det er blant annet ikke politiets jobb å ivareta omsorgsbehov. Det er en sosialarbeiders jobb, men det kan være en fin linje imellom. Og det kan være vanskelig for politiet å skille de to behovene hvis man skal gå så tett inn på personer. Spesielt der personene oppleves som svake kan sympatien bli for sterk.

Derfor må det stilles noen krav til politibetjenten i dette arbeidet. På samme måte som et ensidig fokus på at rusmisbruk skal straffes, vil også for mye innblanding i sosial- og omsorgsarbeid kunne stikke kjepper i hjulene for politiets eget arbeid på andre områder. Politiet er fremdeles avhengig av sin autoritet i sitt arbeid som håndhever av loven, og opprettholder av ro og orden, så et for sterkt hjelpepreg vil kunne svekke denne.

Burde politiet bare overlate fullt og helt til helsevesenet å ta denne jobben, fordi det er for langt fra politiets rolle? Dersom man ser på narkotikaavhengighet som en sykdom vil det være unaturlig at det er politiet som skal gjøre vurderinger av hvilke reaksjoner som kan ilegges. Da er det mest naturlig å overlate det til helsevesenet. Som Fekjær (2004, s. 196) skriver er rusavhengighet oppført i diagnoselistene som «syndrom», det vil si en samling tegn og symptomer. Han skriver videre at det finnes ulike synspunkter på om det skal regnes som en sykdom, og at sykdomsbegrepet fører med seg både positive og negative konsekvenser (s. 197). Det fratar noe av ansvaret for at man har brukt stoff, og kan hjelpe misbrukeren å forsones seg med fortiden. Men det kan samtidig være en «sovepute», slik at man frasier seg alt ansvar og ikke klarer å slutte. Jeg tror at å føle at man har kontrollen over eget liv er nøkkelen for å komme seg ut av enhver vanskelig situasjon. Jeg mener derfor sykdomsbegrepet gir flere ulemper enn fordeler, og bør derfor ikke brukes generelt på all narkomani.

Ettersom bruk og besittelse av narkotika ennå er straffbart, så mener jeg at politiet, uansett om man velger å definere det som en sykdom eller ikke, har en viktig rolle når det handler om å forebygge gjennom tilrettelegging for reaksjoner.

Yrkesetisk perspektiv

For å sette dette arbeidet inn i et litt større perspektiv vil jeg belyse problemstillingen ved hjelp av noen begreper fra yrkesetikken. Man har alltid et valg. I denne saken dreier det seg om man enten skal anmelde narkomane for rusmisbruk, uten å prøve å finne ut om personen egner seg for en betinget reaksjon med vilkår. Eller om man skal grave litt mer, prøve å sette seg inn i personens liv, for å kunne sende mer enn bare anmeldelsen alene inn til avgjørelse.

Dette kan ses som to ulike handlingsregler som forteller hvordan man skal handle i visse situasjoner.

I pliktetikken opererer filosofen Immanuel Kant med det kategoriske imperativ, som skal være en handlingsregel som kan benyttes i absolutt alle situasjoner (gjengitt i Diderichsen, 2011, s. 32-33). Kant har formulert dette på tre måter som jeg vil bruke for å se nærmere på de to handlingsreglene. Den første går på om handlingsregelen kan universaliseres, altså om man kan handle på denne måten i alle slike situasjoner (s. 33). Rusmisbruk er straffbart, så å kun anmelde kan gjøres i alle slike tilfeller. Å bruke ekstra tid på å kartlegge livssituasjonen til personen kan også gjøres hver gang man jobber med sånne saker. Begge handlingsreglene kan altså universaliseres.

Den andre går ut på at mennesket alltid må være et mål i seg selv, og aldri *kun* et middel (s. 35). Den første handlingsregelen bruker straff av narkomane som middel til allmennprevensjon. Brukes det også til individualprevensjon? Jeg tror straffen i liten grad påvirker årsakene til at den narkomane ruser seg, og at mennesket her kun blir et middel for allmennprevensjonen. Den andre handlingsregelen er rettet direkte mot den narkomane, hvor formålet er å hjelpe, og mennesket blir et klart mål i seg selv.

Den tredje går ut på at for at en handlingsregel skal være i tråd med det kategoriske imperativ kan ikke handlingsregelen være i strid med andre handlingsregler (s. 37). Den første handlingsregelen er i strid med handlingsregelen om at mennesket også *må* være et formål i seg selv, som jeg nevnte i forrige punkt. Den andre handlingsregelen er ikke i strid med andre handlingsregler. Min oppfatning blir da at det kun er den andre som er i tråd med Kants kategoriske imperativ. Dette er én metode å vurdere politiets arbeid på, for å se om vi burde gjøre noe annerledes.

En annen måte å se det på, er fra dydsetikken, hvor dyder betegnes som vedvarende gode egenskaper eller holdninger. Empati er evnen til å sette seg inn i hvordan andre har det, og er en dyd. Det er også en helt nødvendig egenskap både for å oppnå den tilliten som kreves for at de skal åpne seg for oss, og for å faktisk klare å se og forstå hvordan livet deres er. Hadde vi en slik empati i fortellingen min? Det var noe i meg som sa at det vi gjorde ikke var det beste for deres del, men der og da tenkte jeg ikke like langt som jeg gjør nå. Med refleksjon og ettertanke i tillegg til empatien kan man lettere se hva som faktisk kan hjelpe dem ut av misbruket.

Til slutt

Behandling er for å rehabilitere narkomane, men ordet rehabilitering forutsetter at de har vært på et akseptabelt funksjonsnivå på et tidligere stadium (Fekjær, 2011, s. 83). For mange av disse handler det om å *etablere* et slikt funksjonsnivå, fordi livet de har levd aldri har vært kompatibelt med resten av samfunnet. Både behandlerne og brukerne selv står da ovenfor en formidabel oppgave for å få bukt med misbruken, og årsakene som forårsaket misbruket, for å få dette til.

Fekjær (2011, s. 197) skriver videre at behandling ikke bør være det eneste tiltaket for å bekjempe narkotika. Han nevner «tradisjonelle og mer effektive måter å redusere problemene på» uten å si hva han legger i dette. Innsats mot ungdom i en tidlig fase kan være et eksempel på dette. Fortsatt straffbarhet for å forhindre økning i bruket kan også tenkes.

Med fortsatt straffbarhet, hører naturligvis straff ved overtredelse. La oss se på bruk av fengsel en siste gang. Som Andenæs (1994, s. 41) skriver sier fengselsloven at innsatte skal behandles med fasthet og alvor slik at man kan tilpasse dem til livet utenfor murene. Skadelige virkninger ved frihetsberøvelsen skal minimeres. I fengsel er nå arbeidstrening og undervisning hoveddelen av tilbudet til de innsatte. Det høres jo ideelt ut for en som står på utsiden av samfunnet. Det er imidlertid liten tvil om at et fengselsopphold har sosiale konsekvenser, både i forhold til arbeid og utdanning, familie, og stempling og stigmatisering. Selve rusproblemet forblir ofte i status quo, da jeg selv erfarte hvor vanskelig det er å holde et fengsel fritt for narkotika da jeg jobbet der. Alternative reaksjoner bør derfor forsøkes for de personene det er hensiktsmessig.

Forforståelsen min var at jeg mente politiet kunne tilpasse arbeidet med rusmisbrukere ved å tenke mer i retning av tilrettelegging for behandling som reaksjon. På tross av at det er utfordringer knyttet til politiets rolle versus våre samarbeidspartneres roller, er jeg fortsatt av den oppfatning at politiet kan få mer ut av straffesakene med de narkomane. Der frivillig behandling ikke har nådd fram, kan behandling som vilkår i en betinget dom være det ekstra presset som hjelper personen til å komme seg ut av misbruket.

Skriveprosessen

Å skrive et essay er en todelt prosess, gjennom erfaring og refleksjon. Jeg brukte min opplevelse fra praksisåret som erfaring, som førte til at jeg bestemte meg for å skrive om temaet forebygging av rusmisbruk blant narkomane. Deretter brukte jeg en del tid på å konkretisere hva jeg ville undersøke i oppgaven.

Jeg leste Gode Fagtekster: Essayskriving for begynnere av Jo Bech-Karlsen (2003), for å finne ut hvordan man skal gå fram for å skrive et godt essay. Ettersom dette skulle være et *vitenskapelig* essay måtte jeg bruke mer enn mitt eget hode til refleksjonen. Jeg måtte ha teori og fakta. Jeg begynte med å fordype meg i teorien jeg har brukt i oppgaven, og det var gjennom å skrive det jeg kunne at jeg fant ut hva jeg ikke kunne nok om og trengte å fordype meg mer i.

Etter hvert som jeg fordypet meg i nye temaer kunne jeg trekke meg tilbake for refleksjon, før jeg måtte ut og finne det jeg trengte for å kunne fortsette. Der Michel de Montaigne satt i tårnet til slottet sitt, satt jeg i et grupperom i 4. etasje på Politihøgskolen. Det har vært en krevende prosess å hele tiden utfordre det jeg har følt er veien å gå for politiet på dette feltet. Det er fristende å kun lete etter empiri som støtter opp under det man allerede tror, men da risikerer man å danne seg et ufullstendig bilde av virkeligheten.

Litteraturliste

- Andenæs, J. (1994). *Straffen som problem*. Exil Forlag.
- Bech-Karlsen, J. (2003). *Gode fagtekster: Essayskriving for begynnere*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Diderichsen, A. (2011). *Etikk for politifolk*. Frederiksberg: Samfundslitteratur.
- Fekjær, H. O. (2004). *Rus: Bruk, motiver, skader, behandling, forebygging, historikk*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Hauge, R. (2007). Stempling og stigmatisering. I L. Finstad & C. Høigård (Red.), *Kriminologi* (4. utg., s. 300-307). Oslo: Pax.
- Johnsrud, N. & Vestreng, T. H. (2014, 20. januar). Politiet skal ikke løpe etter slitne narkomane. *Dagsavisen*. Hentet fra <http://www.dagsavisen.no>
- Kippe, H. & Seiersten, A. (2004). *Alminnelig strafferett: Med innføring i spesiell strafferett* (2. utg.). Høvik: Forlaget Vett & Viten.
- Klausen, R. K. (2012). Den poetiske innsikten i praksis. *Tidsskrift for psykisk helsearbeid*, 9(2), 164-170.
- Lie, E. M. (2011). *I Forkant*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Nafstad, I. (2011). Rusbrukere i det offentlige rom i Oslo: De kriminelle kroppene. *Materialisten: Tidsskrift for forskning, fagkritikk og teoretisk debatt*, 38(1), 26-48.
- Politi-loven. (1995). *Lov om politiet av 4. august 1995 nr. 53*. Hentet 28. april 2014 fra <http://lovdata.no/dokument/NL/lov/1995-08-04-53>
- Straffegjennomføringsloven. (2001). *Lov om gjennomføring av straff mv. av 18. mai 2001 nr. 21*. Hentet 26. april 2014 fra <http://lovdata.no/dokument/NL/lov/2001-05-18-21>
- Straffeloven. (1902). *Almindelig borgerlig Straffelov av 22. mai 1902 nr. 10*. Hentet 26. april 2014 fra <http://lovdata.no/dokument/NL/lov/1902-05-22-10>

Selvvalgt pensum

- Bech-Karlsen, J. (2003). *Gode fagtekster: Essayskriving for begynnere*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Kap. 1-4 (160 s.)

Fekjær, H. O. (2004). *Rus: Bruk, motiver, skader, behandling, forebygging, historikk*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.

Kap. 9-11, 22-24, 38-40 (74 s.)